

Пашиєва Алла Сергіївна, здобувач кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ

МЕТАЛЬНА ЗБРОЯ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Зброя є продуктом розвитку цивілізації, частиною культури людства. Їй належить неабияке місце в еволюційному розвитку людини. В історії людства вона завжди займала левову частку, розвивалась і удосконалювалась разом з людиною. З самого початку зброя була основним засобом людини в її суворій боротьбі проти сил природи, сутичці з тваринами, допомагала їй виживати і самотверджуватися. Найперша зброя, яку створила людина, безсумнівно, було індивідуальна. Процес еволюції зброї зайняв великий часовий проміжок і своїми витокami минає в кам'яний вік. Говорячи про цей процес, неможливо розглядати його відмежовуючи від аналізу історичної обстановки, в якій народилась та існувала більшу частину своєї історії зброя. Загальновідомим є те, що вихідним матеріалом для найперших зразків індивідуальної зброї послужили камінь, кістка та дерево. Перш ніж перетворити їх в результаті свідомої і цілеспрямованої діяльності в найпростіші знаряддя, а з них – в зброю, людина тривалий час користувалась каменем і палицею як примітивними засобами боротьби.

Вже на цій стадії свого розвитку людина зрозуміла, що для нанесення ударів можна застосовувати камінь, а для зручності його краще певною мірою обробити. У процесі такої обробки, зумовленої насамперед господарсько-побутовими і мисливськими цілями, з'явилися найпростіші знаряддя, які виконували одночасно і функцію зброї. Першим періодом існування людського ремесла був період тесаного каменю. Тоді всі знаряддя зазвичай виготовлялися з кременю. Виходячи з їх конструкції, виділяють такі характерні для названого періоду часу стародавні знаряддя, як скребки, ручні рубила, сокири, гарпуни. Характерні для цього періоду кам'яні сокири та клиноподібні уламки каменю однаково задовольняли нескладні потреби первісної людини. Лише в кінці періоду тесаного каменю стає помітною різниця знаряддя та зброї. Стародавня людина активно виготовляє знаряддя та зброю зі слонової та інших кісток. Таким чином в кінці періоду неоліту – на початку палеоліту починається впевнене існування зброї. В цей же час з'являються її перші зразки (холодна мисливська зброя).

Багато дослідників вважають прототипом найдавнішої бойової зброї зброю мисливців. Саме первинний мисливський набір, який містив спис, сокиру і кам'яний ніж, став засновником зброї. На цій стадії розвитку у окремих зразків вже спостерігались задатки звичних для нас класичних форм індивідуальної зброї.

Беззаперечно важливу роль в таких перетвореннях відіграли досвід людини в побутовій та мисливській сферах життя, однак у процесі вдосконалення зброї істотне місце посіли збройної сутички людини з людиною. Ця боротьба стала спонукальним мотивом для доцільного застосування зброї та дала поштовх до активного пошуку нових конструктивних рішень, які б найбільш повно відповідали тим чи іншим формам збройної боротьби. В сучасних умовах систему індивідуальної зброї становлять, насамперед, такі історично сформовані

види зброї, як холодна, метална, вогнепальна, пневматична, газова, електрична та ін. Причому список різновидів індивідуальної зброї має тенденцію до зростання.

Об'єктом криміналістичного дослідження є не тільки заводська, а й саморобна зброя. Поряд з індивідуальною зброєю в практиці криміналістичного дослідження іноді зустрічаються різного роду об'єкти, конструктивно і (або) функціонально подібні до зброї, наприклад, холодної, металної, вогнепальної та ін. Однак основну частину об'єктів криміналістичного дослідження все ж складають заводські зразки історично сформованих видів зброї і, перш за все, вогнепальної. Очевидно, що холодна й метална зброя в порівнянні з вогнепальною набагато раніше стала використовуватися в злочинних цілях. Однак історично склалося так, що вогнепальна зброя стала об'єктом більш пильної уваги криміналістів і правознавців. Це пояснюється її більшою суспільною небезпекою, а також більш складним і специфічним характером слідів, які вона залишає.

При всьому цьому першими об'єктами криміналістичного дослідження була не сама вогнепальна зброя, а сліди її застосування, зокрема, вогнепальні пошкодження. Їх стали досліджувати судові медики. Більшою мірою вирішувалися питання, пов'язані з встановленням дальності, напрямку пострілу, місця розташування того, хто стріляв і жертви, інші обставини застосування вогнепальної зброї. Холодну й металну зброю, а також сліди її застосування стали розглядати в якості речових доказів у кримінальних провадженнях ще раніше, ніж вогнепальну зброю і сліди її дії. Однак при цьому дослідження самої зброї, як правило, обмежувалося лише оглядом і зазвичай не вимагало допомоги фахівців. Сліди ж її застосування традиційно розглядалися лікарями (судовими медиками). Таке положення зберігалось до тих пір, поки в законодавчому порядку не обмежили обіг холодної зброї.

З цього моменту холодна зброя стала об'єктом пильної уваги криміналістів, зважаючи на виникнення нагальної потреби у встановленні групової приналежності об'єктів при вирішенні питання про те, чи є вони предметом або знаряддям вчинення злочину. Для відповіді на це питання потрібні були спеціальні знання і, як наслідок, залучення відповідних фахівців. Серед таких стали виступати фахівці-криміналісти. Однак на початковому етапі фахівці-криміналісти такими знаннями практично не володіли через відсутність наукової бази – відповідної галузі криміналістичної техніки.

Знадобилося кілька десятиліть, величезні зусилля наукових і практичних працівників для її створення. У підсумку, в теорії і практиці криміналістики був накопичений величезний теоретичний матеріал та експертний досвід, підготовлені необхідні методичні, практичні та навчальні посібники для слідчих, суддів, експертів та оперативних працівників, введені відповідні навчальні дисципліни для підготовки названих фахівців в системі середніх і вищих юридичних освітніх установ.